

Az 1967-es (ma is érvényes) római instrukció (MUSICAM SACRAM) kivonata

A II. vatikáni zsinat liturgikus rendelkezéseinek végrehajtására alakított bizottság 1967-ben bocsátotta ki VI. Pál pápa jóváhagyása alatt a zenei irányelvek konkretizálását szolgáló MUSICAM SACRAM instrukciót. Mivel a magyarországi egyházzenesek körében gyakorlatilag ismeretlen az instrukció (megtartására pedig még magasabb körökben is alig történtek lépések), az alábbiakban összefoglaljuk az egyes paragrafusok tartalmát. Az alábbi szöveg tehát nem fordítás, hanem rövid összegzés, azzal a törekvéssel azonban, hogy tartalmilag hűségesen megfeleljen a szövegnek. Az instrukció szövege (paragrafusonként eltérően) háromszor-négyszer olyan hosszú, mint az alábbi kivonat. Akit e bővebb megfogalmazás érdekel, annak magához a dokumentumhoz kell fordulnia.

Bevezetés

1. A II. vatikáni zsinat liturgikus konstitúciója az irányadó.
2. Ez az instrukció a közben felmerült problémák megoldására adatott ki.
3. A végrehajtásra felállított bizottság úgy adja ki ezt, hogy kiegészíti a zenére vonatkozó korábbi törvényeket, különösen az 1964. szeptember 26-i instrukciót.
4. Szent az a zene, melyet a liturgikus celebrációra alkottak és a formák szent tisztaságával rendelkeznek. Fajai: a gregorián ének, a szent polifónia (régie és új), szent orgona (vagy egyéb hangszeres) zene, egyházi népének akár liturgikus, akár szimplán vallásos jellegű.

I. Általános normák

5. Az istentisztelet nemesebb formát nyer, ha a szolgálattevők éneklük (mind a maga szolgálata szerint) a nép pedig részt vesz benne. A liturgikus zene áldásai: az imádság vonzóbb kifejezése, a liturgia misztériumának feltárulása, a szívek egyesítése, a mennyei dolgokhoz való felemelés és a mennyei Jeruzsálem liturgiájának előre ábrázolása. A teljes énekes liturgia normáit amennyire lehet, vigyék át azokra az istentiszteletekre is, amelyeken a teljes énekes szolgálat nem biztosítható. A liturgia előkészítésében működjenek együtt az összes résztvevők.
6. Az istentisztelet részeit természetük szerint és a megfelelő szereplőkre szétosztva kell énekelni. Elsősorban azokat a részeket kell énekelni, melyek természete ezt megkívánja, méghozzá az illető rész karakterének megfelelően.
7. A teljes énekes és az olvasott istentisztelet között fokozatok vannak. Előnyt élveznek azok a részek, melyekben a pap vagy a szolgálattevők énekelnek és a híve válaszolnak, vagy mind együtt énekelnek. A többi fokozatosan adjuk hozzá.
8. A liturgikus szolgálatot elsősorban az énektudásban haladottak lássák el. Ha a pap nem tud énekelni, recitálja hangosan és világosan a rá eső részeket, de ez nem történhet meg pusztán azért, mert a papnak így kényelmesebb.
9. A zenei részek kiválasztásánál vegyék figyelembe a résztvevők képességeit.
10. Változzék az énekes celebrációs módja a nap ünnepi volta és a jelenlévők képessége szerint.
11. A szertartás méltósága nem a zene komplikáltságától függ, hanem a méltó celebrációtól, és hogy minden rész a maga sajátos természetének megfelelően legyen előadva. A díszesebb énekeket csak akkor énekeljék, ha van, aki azt megfelelően elő tudja adni.
12. Az alapszabályokat a szentszék határozza meg, bizonyos határok között a püspöki karok és a püspökök is jogosultak szabályokat adni.

13. A pap és szolgálói, de az olvasók, kommentátorok és énekesek is mind saját-saját szolgálatot látnak el.

14. A papnak mint a liturgia vezetőjének hangosan és érthetően kell szövegeit recitálnia, a nép pedig odaadón figyeljen rá.

15. A nép tevékeny részvétele mindenekelőtt belső (lélekben csatlakozik ahhoz, amit hall, s együttműködik a mennyei kegyelemmel), azon kívül külső (mozdulatok, testtartások, felkiáltások, válaszok, ének). A népet meg kell tanítani arra, hogy belsőleg egyesüljön azzal, amit a szolgálattevők vagy a kórus énekel.

16. A népnél szorgalmazni kell mindenekelőtt a felkiáltások és válaszok, azután az antifonák és zsoltárok, rezponzórium-refrének, himnuszok és kantikumok éneklését. Fokozatosan meg kell tanítani a népet, hogy mindazt énekelni tudja, ami rá tartozik. De bizonyos részeket célszerű átadni a kórusnak, feltéve, hogy a nép nincs kizárva azokból a tételekből, ami őt illeti. Azonban nem szabad átadni a kórusnak a nép kizárásával a teljes mise (ordinárium, proprium) éneklését.

17. A szent csendet is meg kell tartani, hogy a nép bensőségebben csatlakozzon az ünnepelt misztériumhoz.

18. Különleges figyelmet kell fordítani a laikus vallásos társaságok tagjainak egyházzenei képzésére. De a nép énektanítását is komolyan és türelmesen kell végezni, összekapcsolva a liturgia oktatásával.

19. A kórus vagy a szkóla különleges fontosságot kap ma, amikor a liturgikus megújulás zsinati normáit kell a gyakorlatba átültetni. Az ő kötelességük biztosítani, hogy minden részt a maga természetének megfelelően, különböző zenei formában adjanak elő. Ezért:

- a) A katedrálisokban és nagyobb templomokban kórusnak vagy szkólának kell működnie.
- b) Lehetőleg a kisebb templomokban is ilyeneket kell létesíteni.

20. A nagyobb kórusoknak az ünnepélyesebb istentiszteleteken fenn kell tartania és fejlesztenie kell a mérhetetlen értékű egyházzenei örökséget. Ügyeljenek azonban arra, hogy bizonyos könnyebb részeknél a nép is be tudjon kapcsolódni a reá tartozó tételekbe.

21. Ott, ahol még kisebb kórust sem tudnak felállítani, ellátást kell biztosítani legalább egy-két képzett énekes számára, akik bizonyos egyszerűbb tételeket előadnak és akik vezetik a nép énekét. Ilyen énekesek jelenléte ott is kívánatos, ahol kórus működik, hogy azokon a celebrációkon, se hiányozzék a megfelelő ének, melyeken nincs jelen a kórus.

22. A kórus a helyi körülmények szerint állhat férfiakból és fiúkból, vagy csak férfiakból vagy csak fiúkból, vagy férfiakból és nőkből, sőt ahol megfelelő ok van, csak nőkből is.

23. A kórust a templom alaprajzának megfelelően úgy kell elhelyezni, hogy

- a) a gyülekezet részének is lássék, ugyanakkor speciális szerepének is megfelelően, hogy
- b) könnyen tudja teljesíteni liturgikus funkcióját, és hogy
- c) könnyen részt tudjon venni a misében (áldozás).

Ha a kórusban nők is vannak, azt tilos a szentélyben elhelyezni.

24. Az énekkar tagjainak a zenein kívül liturgikus és lelki képzést is kell adni.
25. Mindennek előmozdítására ajánlják fel szolgálataikat az egyházzenei egyesületek.
26. A pap és más szolgálattelvők úgy mondják szavaikat, hogy a nép csatlakozni tudjon. Amit a nép együtt énekel, lehetőleg a pap és a többiek is énekeljék vele.
27. A misében, és különösen vásár- és ünnepnapon az énekes mise (Missa in Cantu) formáját alkalmazzák, ha lehet, többször is a nap folyamán.
28. Az ünnepélyes, énekes és olvasott mise különbsége a hagyományok szerint megmarad, de átmeneti fokozatok is felállíthatók. Mindegyik fokozatot meg kell tartani a következőben is.
29. Az első fokozatban az énekelt részek: a bevezető párbeszéd, az oráció, az evangéliumot bevezető akklamáció, a super oblata, a prefáció a dialógussal és Sanctus-szal, a kánont záró doxológia, az Úr imája a bevezetéssel és embolizmussal, a Pax, az áldozás utáni könyörgés és az elbocsátás.
30. A második fokozatban hozzá jönnek a következők: Kyrie, Gloria, Agnus, Credo, hívek könyörgése.
31. A harmadik fokozatban az introitus és communio, a lecke, az alleluja, az offertorium, esetleg az első olvasmány.
32. A graduale, introitus, offertorium és communio helyettesítésére meg lehet tartani akkor, ha azok megfelelnek a mise megfelelő részének és az ünnepnek vagy időszaknak. A területi auctoritásnak kell ezek szövegét jóváhagyni.
33. Kívánatos, hogy a gyülekezet részt vegyen a proprium éneklésébe, legalább responzumokkal vagy más alkalmas letétekkel. Az olvasmányt követő graduale kiváltságos helyet élvez a propriumban. Az igeliturgia szerves része, azt mindenki ülve hallgassa, vagy vegyen részt benne.
34. A polifon vagy zenekaros ordinárium megengedett, de a népet nem szabad abból teljesen kizárni. Egyébként pedig az ordináriumot énekelje a kórus és a nép (vagy a nép két fele) felváltva. A Credot mindenki énekelje, vagy legalábbis megfelelő módon vegyenek részt benne a hívek. A Sanctust mint a prefáció befejező felkiáltását normál esetben az egész nép énekli. Az Agnus többször ismételhető, amíg tart a kenyértörés; a nép is vegyen részt benne legalább az utolsó fohással.
35. Az Úr imájának legjobb előadása, ha a nép együtt énekli a pappal. Ha latinul éneklük, tartsák meg hagyományos dallamát.
36. Énekelhetők a proprium vagy ordinárium egyes tételei az olvasott misében is, s lehet a kezdetnél, offertoriumnál, communionál, a mise végén további énekeket is venni. Nem elég, ha ezek az énekek pusztán "eukarisztikusak": ezeknek a mise adott részéhez, az ünnephez, a liturgikus időszakhoz kell alkalmazkodniuk.

II. A zsolozsma éneklése

37. A zsolozsma legjobb formája az énekelt officium: a zsinat erőteljesen ajánlja azt azoknak, akik közösen végzik. De legalább a fő órákat, a Laudest és Vesperást végezzék énekelve, legalább a vasár- és ünnepnapokon. Papi szemináriumok, lelkigyakorlatok alkalmával is végezzék legalább egyes részeit az officiumnak énekelve.

38. Itt is lehetnek fokozatok az ünnepélyességben, elsősorban a természetük szerint énekes részeket (dialógusok, himnuszok, verzusok, canticumok), énekeljék, míg a többit recitálják.

39. Kapjanak (megfelelő oktatás után) meghívást a hívek is, hogy legalább vasár- és ünnepnapon a zsolozsma egyes részeit (elsősorban a Vesperást) közösen végezzék. Oktassák őket, hogy a zsoltárokat keresztény értelemben értsék, saját imádságukban is alkalmazzák, s így jobb érzékük legyen az Egyház közös imádságának használatára.

40. Különös hangsúlyt kell kapnia az officium oktatásának a szerzeteseknél. Végezzék a fő órákat lehetőleg énekelve.

41. A latin nyelvet a zsinat akarata szerint meg kell tartani a klerikusok kórus-zsolozsmájában. Gondoskodjanak arról, hogy azok számára, akik nem klerikusok (laikus hívek, apácák) anyanyelven is készüljenek megfelelő dallamok a zsolozsmához.

III. A szentségek és szentelmények; az egyházi év egyes részei, az Igeistentisztelet, népájtatosságok

42. Amikor lehet, a közös celebrációt elébe kell helyezni az egyéni és quasi-privát kiszolgáltatásnak. Az ének ilyenkor világosan kifejezi a celebráció egyházas jellegét.

43. A kiemelkedően fontos szentségek, szentelmények kiszolgáltatását énekelve kell végezni, amennyire lehetséges. De tilos az ünnepélyesség örve alatt bármi világiast vagy az istentisztelethez méltatlan beengedni (például esküvőkön).

44. Az egyházi év jeles eseményeinek, főképpen a nagyheti szertartásoknak adjanak illő ünnepélyességet az énekkel.

45. Gondoskodjanak megfelelő dallamokról a szentségek, szentelmények kiszolgáltatásához is, akár anyanyelven is, a közösségek képességének és a normáknak megfelelően.

46. Az ének fokozza az ige-istentisztelet és népájtatosság hatékonyságát. Az előbbiben a misét vegyék mintának. A népájtatosságokon igen hasznos lehet a zsoltárok, az egyházzene régi és újabb kincseinek, a népéneknek és a hangszeres zenének alkalmazása. Itt kaphatnak helyet a liturgiából kiszoruló művek is, ha vallásos szellemet gerjesztenek és a szent misztériumok fölött elmélkedésre készítenek.

IV. A liturgikus celebrációk nyelve, az egyházzenei örökség fenntartása

47. A zsinat akarata szerint a latint meg kell tartani, de haszna lehet az anyanyelv alkalmazásának is, tekintettel az illetékes főhatóság rendelkezéseire és a hívek képességére. De a lelkipásztoroknak gondoskodniuk kell arról is, hogy a hívek az miseordinárium rájuk tartozó részét latinul is tudják énekelni.

48. Ahol az anyanyelvet bevezetik, a főpásztor ítélete szerint maradjon latin énekes mise is, legalább néhány templomban, főként a nagyobb városokban.

49. *(Nyelvi szabályok a szemináriumok, szerzetesrendek, vallási intézmények számára.)*

50. A latin énekes misében a gregoriánt, mint a római liturgia sajátos énekét, kiváltságos hely illeti. Készüljenek kiadások könnyebb dallamokkal a kisebb templomok részére is. A hagyományozott örökség és újabb kompozíciók is becsben tartandók és használandók.

51. Fontolják meg, hogy a latin nyelvű egyházzenei örökségből mi használható megfelelő módon anyanyelvű fordításban is. Nincs akadálya annak, hogy az adott liturgia egyes részeit különböző nyelveken énekeljék.

52. Az egyházzenei örökség megőrzése és fejlesztése érdekében igen fontos, hogy a zenét tanítsák és gyakorolják a szemináriumokban és noviciátusokban. Főképpen a gregorián gyakorlását kell előmozdítani, mert saját jellegével az az egyházzene fejlődésének bázisa.

53. Az új művek hűségesen feleljenek meg a fenti elveknek, a szent zene tulajdonságainak, s legyenek tekintettel a kisebb kórusokra és a hívek részvételére is. A hagyományból ki kell emelni az új liturgiai feltételeknek legmegfelelőbb részt. Szakértők gondosan vizsgálják meg, mely részek alkalmazhatók az (új) szükségletekhez. Amit nem lehet az liturgiába beilleszteni, azt vigyék át az ájtatosságokba és az ige-istentiszteletbe.

V. Dallamok az anyanyelvű szövegekre

54. Amikor anyanyelvű dallamokat adnak a liturgikus szövegekhez, különösen a zsoltárokhoz, ügyeljének a latin szöveghez való hűségre. A zenészek vegyék figyelembe mind az egyes nyelvek természetét és a népek karaktereit, mind a szent zene szabályait. A latinban és az anyanyelvben jártas szakértők egyesítsék erőfeszítéseiket.

55. A területi hatóság fontolja meg, hogy a múltból örökölt anyanyelvű énekszövegek használhatók-e, ha nem minden tekintetben felelnek meg a törvényesen jóváhagyott liturgikus szövegfordításoknak.

56. Különösen fontosak a pap énekei, a pap és a nép dialógusai, s amit a pap a néppel együtt énekel. A zenészek vegyék alapul a latin liturgia hagyományos dallamait, s azoktól inspirálva alkossák meg a népnyelvű változatot.

57. A pap és szolgálói által éneklendő dallamokat a területi hatóságnak jóvá kell hagynia.

58. A fordításokról a püspöki konferencia dönt. Kívánatos, hogy egy nyelvterületnek közös dallamai legyenek a pap és szolgálattevők által énekelt részekre, továbbá a nép válaszára és akklamációira, hogy így könnyebb legyen a közös részvétel.

59. A zenészek az egyházi hagyomány folytatásának szellemében kezdjenek e munkához. Vizsgálják meg a múltból örökölt műveket, típusaikat, jellemző vonásaikat; tanulmányozzák az új liturgikus törvényeket, hogy az új művek ne legyenek méltatlanok a múlthoz.

60. Időre van szükség az új dallamok kipróbálásához. De még kísérletben sem szabad olyant bevezetni, ami méltatlan a hely és a liturgia szentségéhez.

61. *(Szabályok a missziós területekre.)*

VI. A szent hangszeres zene

62. A hangszerek akár kíséretként, akár szólisztikusan hasznára lehetnek a celebrációnak. Az orgona nagy becsben áll a latin egyházban, más hangszereket is be szabad engedni, ha a templom méltóságával összhangban vannak, s a hívek épülését szolgálják.

63. A hangszerek beengedésénél tekintettel kell lenni az egyes népek kultúrájára. Azokat a hangszereket, melyek közvélemény szerint világi zenére valók, ki kell tiltani minden liturgikus celebrációból és népajátosságból. A beengedett hangszereket is úgy kell használni, hogy összhangban legyen a liturgia szükségleteivel, szépségével és a hívek épülésére legyen.

64. A kísérő hangszerek könnyítsék meg a tevékeny részvételt. Ne legyenek olyan hangosak, hogy elfodják a szöveget. Amikor a pap vagy szolgálattevő hangosan beszél, némán kell maradniuk.

65. Az orgona (vagy más hangszer) kísérheti a kórus és a nép énekét, szólót játszhat bevezetés gyanánt, felajánláskor, áldozás alatt és a mise végén.

66. E hangszerek nem játszhatnak szólisztikusan ádventben, böjttben, a szent háromnap alatt, a halotti misében és zsoltosmában.

67. Az orgonisták és más zenészek ne csak a hangszerben legyenek jártasak, hanem a liturgia szellemében is, hogy ha improvizálniuk kell, az is feleljen meg az illető rész természetének.

VII. A szent zene ügyének előmozdítására felállított bizottságok

68. Az egyházmegyei bizottságok jelentősége. Működjenek együtt a liturgikus bizottsággal, vagy a kettőt közösen is meg lehet alakítani, ha mindkettő szakemberei jelen vannak benne. Ahol hatásosabb, több egyházmegye is állíthat fel közös bizottságot, vagy közös akciótervet készíthet.

69. A püspökkari konferenciák által felállított bizottságoknak a terület szakembereiből kell állniuk. Ne csak az egyházmegyei bizottságok küldöttei vegyenek részt benne, hanem más társaságok is, melyek az adott régióban a zenei ügyekben tevékenykednek. Ez érvényes a pasztorális liturgikus intézetekre is.

Kiadva 1967. febr. 9-én Arcadio Cardina Larraona, a rítuskongregáció elnöke által, jóváhagyva VI. Pál pápa által, érvényes 1967. május 14-től kezdve.